

ТУРИЗМ: ӘЛЕМДІК ТӘЖІРИБЕ
ТУРИЗМ: МИРОВОЙ ОПЫТ
TOURISM: WORLD EXPERIENCE

FTAXP 06.71.57
ӘОЖ 338.488.2:640.412
JEL L83, M10, 018

<https://doi.org/10.46914/1562-2959-2026-1-3-244-257>

АБДИКАДИРОВА А.А.,¹

PhD, бас сарапшы.

e-mail: ankon_a@mail.ru

ORCID ID: 56658728800

ДУЛАТБЕКОВА Ж.А.,^{*2}

Э.Ғ.К., қауымдастырылған профессор.

*e-mail: d_jann@mail.ru

ORCID ID: 0000-0003-0763-0155

ТУКИБАЕВА К.Б.,²

PhD, доцент м.а.

e-mail: kuralay.phd2018@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-8245-2315

МУКАТОВА Р.А.,³

PhD, доцент м.а.

e-mail: askar_rabiga@mail.ru

ORCID ID: 0000-0001-9092-6656

¹Қазақстан Республикасы Цифрлық даму,

инновациялар және аэроғарыш

өнеркәсібі министрлігі,

Астана қ., Қазақстан

²Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия

ұлттық университеті,

Астана қ., Қазақстан

³М. Narikbayev University,

Астана қ., Қазақстан

ҚАЗАҚСТАН ЭКОНОМИКАСЫН ӘРТАРАПТАНДЫРУДАҒЫ
АГРОТУРИЗМНІҢ МАҢЫЗЫ

Андатпа

Қазіргі жаһандану жағдайында ауылдық аумақтардың әлеуметтік-экономикалық дамуын қамтамасыз ету өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Еліміздің экономикасында ауыл шаруашылығы маңызды орын алады, бірақ өндірістердің аздығынан туындап отырған елді мекендердегі табыс көздерінің шектеулілігі, инфрақұрылымның жеткіліксіз дамуы, көші-қон үдерістерінің күшеюі артуда. Осыған байланысты агротуризмді дамыту ауылдық аймақтардағы көрсетілетін қызметті әртараптандыруда және туристік саланың қызметінің тиімділігі мен туристер ағынын арттыруда маңызды құралға айналдыруға болады. Мақалада Қазақстандағы агротуризмнің қазіргі дамуы жағдайы, оның туристік инфрақұрылымға және туристер

санының артуына әсері мен өңірлердің әлеуметтік-экономикалық дамудағы мүмкіндіктері анықталады. Зерттеу агротуризмді дамытудың қазіргі жағдайын, өнімдерді өндіру мен белсенділік және бәсекеге қабілеттілік жағдайларын салыстырмалы талдау арқылы факторларды анықтауға бағытталады және оңтайландыру жолдары ұсынылады. Нәтижесінде тиімді ұйымдастырылған агротуризм елдің туристік секторын әртараптандыруға, ауылдық аумақтардың әлеуметтік-экономикалық дамуына және тұрақты туризмді қолдауға ықпал ететіндігі негізделеді. Мақалада агротуризмді дамытудың жеткілікті деңгейде жүйелі дамытудың жолдары мен қажеттігін, өңірлерге туристер ағынын арттырудағы тиімділігін, қажетті инфрақұрылым мен инвестициялық тетіктерінің маңызын негіздеген ғылыми және өңірлік даму жоспары мен үрдістеріне қажетті ұсыныстар ұсынылады. Еліміз үшін агротуризмнің маңызын зерттеу өңірлерді тұрақты дамытуды қамтамасыз ету, ішкі туризмді жандандыру және ұштасқан ауыл шаруашылығы мен туризмнің қызметінің бәсекеге қабілеттілігін арттыруда маңызды.

Тірек сөздер: агротуризм, туристік қызметтер, тұтыну, туристер ағыны, жергілікті өнім, туристік инфрақұрылым, инвестиция, өңірлік даму.

Кіріспе

Ауыл шаруашылығы еліміздің экономикасында маңызды орын алса, туризм әлемдік экономиканың негізгі салаларының бірі. Ауыл шаруашылығы мен туризмді ұштастыратын агротуризм әлеуметтік-экономикалық дамуына тікелей әсер етіп, жергілікті халықты тұрақты табыспен қамтамасыз етеді, ауыл шаруашылық ресурстарын тиімді пайдалануды және жергілікті нарық үлесін кеңейтеді, жергілікті өнімді нарыққа шығаруды ынталандырады. Еліміздің табиғи-климаттық әртүрлілігі мен ауыл шаруашылығы әлеуеті агротуризмді дамытуға қолайлы және ауыл шаруашылығы мен туризмді ұштастырып дамытуға, нәтижесінде жергілікті халықтың табысын арттыруға, жаңа жұмыс орындарын құруға және жергілікті өнімге сұранысты арттыруға мүмкіндік беретіндіктен, әсер етіп отырған факторларды және туристер ағынын арттыру мен қызметті ілгерілетудің жолдарын зерттеу өзекті болып табылады. Сонымен қатар, агротуризм экологиялық туризмді дамытуға, ұлттық мәдени құндылықтарды сақтауға және насихаттауға ықпал етеді. Дегенмен, еліміздің әр өңірінде агротуризмнің мүмкіндіктеріне жетуде өңірлік ерекшеліктерін ескеруді талап етеді. Агротуризмді дамыту өңірлердегі инфрақұрылымның дамуымен, дамытуға қатысты қаржылық мәселелерде инвестицияның тартымдылығы мен өндірілген өнімді ілгерілетуге де тікелей байланысты [1]. Бұл факторлар өнімнің өнімділігімен қатар, туристердің ағынының және тұтынуына кері әсер етеді және үнемі тежеу және даму жағдайын үздіксіз анықтауды қажет етеді. Еліміздің өңірлерінің табиғи ресурстары, ауыл шаруашылығына мамандануы, кадрлық әлеуеті мен инфрақұрылымдық мәселелері агротуризмнің дамуына тікелей әсер етеді. Сонымен қатар, жергілікті халықтың мамандануы мен кадрлық даярлықты осы бағытта жасақтау агротуризмнің өнімінің бәсекеге қабілеттілігі мен тартымдылығын арттырады. Ол тартымды туристік аймақтар құру мен өңірдегі жұмысшы күшінің бәсекеге қабілеттілігін арттырып, жұмыссыздық мәселелерін шешудің тиімді жолдары болар еді [2]. Сондықтан, аймақ ерекшеліктерінде агротуризмнің дамуын ғылыми тұрғыда зерттеу және даму бағыттарын ұсыну өзекті мәселе болып отыр. Өңірлердегі агротуризмнің дамуы тәжірибелік тұрғыда ауыл шаруашылығы мен туризмнің әртараптануы мен тұрақты дамуына апарады. Агротуризмді дамытуға табиғатпен тығыз байланыс орнатуға, дәстүрлі егіншілік әдістерін үйренуге, жергілікті өнімдермен және ұлттық тағамдармен танысуға мүмкіндік береді. Агротуризмнің маңызы туристердің мүдделерімен шектелмейді: ол сонымен қатар ауылдық жерлердің әлеуметтік-экономикалық дамуына ықпал етеді.

Мақаланың мақсаты – Қазақстан агротуризмін дамытудың өңірлік ерекшеліктерін анықтау, ауыл шаруашылық ресурстары мен туристік әлеуетін пайдалану деңгейін талдау және агротуризмді дамытудың басым бағыттары мен тиімді тетіктерін ғылыми тұрғыда негіздеу. Міндеттер ретінде анықталды: өңірлердің туристік және аграрлық әлеуетін пайдалана отырып ұсынылатын агротуристік қызметтер көлеміне салыстырмалы талдау жүргізу арқылы өңірлердің белсенді топтарын анықтау, өңірлік агротуризмнің дамуы үшін маңызын және пайдаланылмай отырған мүмкіндіктерін негіздеу, сондай-ақ осал топтағы өңірлердің дамуына әсер ететін факторларды айқындау және оларды оңтайландыру жолдары мен агротуризмді дамытудың басым бағыттарын ұсыну.

Қазіргі кезеңде агротуризмді дамыту туристік инфрақұрылымды жетілдірудің және ішкі және халықаралық туристер үшін елдің тартымдылығын арттырудың маңызды құралы болып табылады [3]. Ауыл шаруашылығы мен туризмді ұштастыру екі саланың өнімі мен қызметінің әртараптануына және өңірлердегі өнім көлемін көлемі мен ішкі және халықаралық нарықтағы үлесін және ел экономикасындағы рөлін арттыруға ықпал етеді. Өңірлердегі агротуризмді дамыту мүмкіндіктері анықтау және дамытудың стратегиялық бағыттарын ұсыну, өңірлердің әлеуметтік-экономикалық мәселелерін шешуге және инфрақұрылымын дамытуға, инвестициялық тартымдылықты арттыруға мүмкіндік береді.

Материалдар мен әдістер

Агротуризмнің өңірлерде дамуына жүргізіліп отырған жергілікті саясат пен оны тиімді ұйымдастыру жақсы ықпал етеді. Агротуризмнің дамуы жергілікті өңірдің тұрақты дамуына әсер ететіндігін және оған жергілікті басқару мен сандық инновациялардың және жергілікті маманданудың әсер ететіндігін зерттеген Yasin A.Sh. және оның зерттеудегі авторлар құрамы маңызды тұжырымдар жасап кеткен [5]. Сонымен қатар, жергілікті биліктің агротуризмге қосатын үлесінің маңызды екенін тұжырымдаған көршілес елдерден өзбекстандық ғалым О.А. Aktamov елдің аймақтық агротуризмнің дамуының маңызды екенін атап, ұсыныстар қатарын берген [6]. Ол елдің ауыл шаруашылығына мамандануы туризмнің дамуына үлкен мүмкіндік беріп отырғанын және жергілікті атқарушы биліктің маңызды стратегиялық жоспарларының қатарына агротуризмді дамыту бағыттарын ұсынған. Сонымен қатар, I. Patterson, M.U. Aslam Өзбекстанда агротуризмнің әлі даму сатысында екенін және елімізге экономикалық пайда әкелетінін, бірақ болашақта экологиялық және әлеуметтік-мәдени пайданы кеңейтуге әлеуеті бар екенін көрсете отырып, ауылдық жерлерінің тұрақты дамуына, ауыл тұрғындарының өмір сүру деңгейін жақсартуға, фермерлердің кірістерін әртараптандыруға және мәдени және табиғи мұраны сақтауға агротуризм ықпал ететінін тұжырымдаған. Алыс шетелдегі зерттеулерге шолу жасайтын болсақ еңбектерінің 20 жылдан бұрын өзекті болғанына және елдің ауыл шаруашылығын әртараптандыруға ерте бастан көңіл бөлгенін және ауыл шаруашылығы ежелден дамыған елдер арасында зерттеулер басым болғанын байқауымызға болады. Slocum, Susan & Curtis, Kynda (2017) зерттеуінде Ұлыбританиядағы агротуризмді ауылдық экономиканы әртараптандыру құралы ретінде қарастырған. Олар агротуризмді дамыту фермерлердің кәсіпкерлік қабілетіне және маркетингтік стратегияларына байланысты екенін тұжырымдаған [7]. Ал Jin X., Wu H., Zhang J., He G. АҚШ-та агротуризмді дамыту үшін салықтық жеңілдіктердің қажеттігін ұсынған және агротуризм туризмнің дамуына және инфрақұрылым мен жергілікті халықтың мамандануына әсері болатындығын ұсынған [8]. Сонымен қатар француз ғалымдары Marsat J.B., Menegazzi P., Monin C., Bonniot A., & Bouchaud M. (2013) ауыл шаруашылығы мен туризмді біріктіру қажет және гастронмиялық туризмді дамытудың маңызын ұсынған [9]. Ал, Tew & Barbieri (2012) агротуризмнің Францияның ауылдық жерлеріндегі демографиялық тұрақтылықты сақтауға ықпал ететіндігін негіздеген [10]. Зерттеу нәтижелерінің елдің агротуризмді дамытуға үлес қосқандығын, туристік ағынның артуынан және қазіргі таңдағы ұсынып жүрген тартымды туристік өнімдерін ұсынуынан пайымдауға болады.

Агротуризм ауылдық аймақтардың әлеуметтік инфрақұрылымын дамытуға ықпал етіп, ауыл экономикасын әртараптандыруға мүмкіндік беретінін және агротуризмді дамыту ауылдық инфрақұрылымды жақсарту және басқаруды жетілдіру арқылы мүмкін болатынын Sh. Seiitzhagayarova өз зерттеулерінде ауылдық әлеуметтік инфрақұрылымның байланысы мен тиімді басқару жүйесін құруды ұсынған [11]. Бұл зерттеудің нәтижесі арқылы агротуризмді дамытуда өңірлік саясатты тиімді жоспарлау мен жүйелі іске асырудың маңызды екенін негіздеуге болады. Туризм экономиканы әртараптандырудың маңызды құралы және өңірдің әлеуметтік-экономикалық мәселелерін шешудегі маңызды [12]. Яғни, агротуризмді дамыту экономикалық ғана емес, әлеуметтік дамытудың драйвері екендігін айқындайды және агротуризмді дамытуды өңірлік даму стратегиясымен сәйкестендіру қажет.

Ауыл шаруашылығы агротуризмді дамытуға, оның ішінде Түркістан облысының ауыл шаруашылығының Қазақстан өңірлердегі рөлі жоғары екендігін ескере отырып, агротуризмді

дамытудың Түркістан облысы бойынша зерттеген Н.У. Абишовтың және бірлескен авторлардың еңбектеріндегі тұжырымдары басқа еліміздің өңірлеріндегі жағдайды зерттеуге және мәселелерді оңтайлы шешудің маңызды екенін негіздеген [13]. Зерттеуде агротуризмді өңір бойынша дамытудың тетіктері мен ресурстардың әлеуетін тиімді пайдалану мен өңірдің перспективалы бағыттарын айқындаған. Басқа да өңірлердің агротуризмді дамыту мүмкіндіктерін анықтауда өңірлік көрсеткіштерді талдаудың маңыздылығы агротуризмді дамытудағы факторларды анықтауға мүмкіндік береді.

Қазақстанда өңірлердің туристік және аграрлық әлеуеті біркелкі дамымаған, бұл агротуризм қызметтерінің көлемі мен сапасына тікелей әсер етеді. Осыған байланысты өңірлердегі агротуризмнің даму деңгейін объективті бағалау үшін туристік және аграрлық ресурстарды пайдалану негізінде ұсынылатын қызметтер көлемін салыстырмалы талдау қажеттілігі туындайды. Мұндай талдау агротуризм саласында белсенді дамып отырған өңірлерді анықтауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, агротуризмнің өңірлік әлеуметтік-экономикалық дамуы үшін маңызын және қолданысқа тартылмай отырған әлеуетін анықтау ғылыми тұрғыда маңызды болып табылады. Бұл агротуризмнің ауылдық аумақтардағы жұмыспен қамту, кәсіпкерлікті дамыту және табыс көздерін әртараптандырудағы ролін негіздеуге бағытталады. Өңірлер арасындағы даму деңгейінің айырмашылығы осал топтағы өңірлерге әсер ететін шектеуші факторлық талдау арқылы факторларды анықтауда инфрақұрылымдық, институционалдық, қаржылық және кадрлық факторларды талдау арқылы, олардың әсерін оңтайландыру жолдарын ұсыну агротуризмді теңгерімді дамыту жолдарын ұсынылады. Сонымен қатар, зерттеу барысында Ұлттық Статистика бюросының 2014–2025 жж. аралығындағы ауыл шаруашылығы мен туристік саланың мәліметтері екі саланың ұштасуына негіз болатын жақтарын анықтауда қолданылды. Python бағдарламалау тілін қолдану арқылы уақыттылық қатарды тереңірек зерттеу үшін уақыттылық қатарды декомпозициялау (decomposition) әдісі қолданылды. Бұл әдіс екі саланың көрсеткіштерін салыстырмалы талдауға мүмкіндік берді. Осы зерттеу барысында қолданылатын әдістер өңірлердегі агротуризмнің өнімдерінің тартымдылығы мен бәсекеге қабілеттілігін арттыруға және ел экономикасындағы ролін күшейтуге негізделген дамытудың тиімді бағыттарын ұсынуға мүмкіндік береді.

Нәтижелер және талқылау

Қазақстанда мал шаруашылығы, егін шаруашылығымен, балық және басқа да ауыл шаруашылығымен айналысуға табиғи-климаттық жағдайы мен жер көлемі жағынан толықтай мүмкіндіктері бар. Алматы облысының бау-бақша, жүзім шаруашылығымен және таулы аймақтарында экотуризмді ұштастыратындай шаруашылықтарымен айналысуға қолайлы. Жетісу, Шығыс Қазақстан басқа да өңірлерде мал шаруашылығына қолайлы, Түркістан облысы, Маңғыстау облысы мен басқа да өңірлердің мәдени- танымдық туризмді агротуризммен ұштастыруға мүмкіндіктері бар. Қостанай, Ақмола және Солтүстік Қазақстан облысы егін шаруашылығымен гастротуризмді, іскерлік туризмді ұштастыруға мүмкіндіктері жоғары.

Қазақстанда туризм мен ауыл шаруашылығын ұштасытуды қарастыратын болсақ, бір тұрғынға шаққанда ауыл шаруашылығында кіріс туризммен салыстырғанда жоғары екендігін көрсетіп отыр. Дегенмен, туристік саланы ауыл шаруашылығымен ұштастыруда екі саланың да кірісін арттыруға мүмкіндік алар едік.

Өңірлерде ауыл шаруашылығымен тұрғындар, өңірлердегі заңды тұлғалар белсенді екенін көріп отырмыз және маманданған. Қазақстандағы өңірлердегі адамдар саны, жер көлемі мен ауыл шаруашылығымен айналысу мүмкіндігі және мал басы саны мен дақылдар түрлері әртүрлі болуы мүмкін. Дегенмен қазіргі таңда барлық ерекшеліктерге қарамастан тұрғындарға есептегендегі туристер саны мен ауыл шаруашылығы бойынша өндірілген өнім көлемі мен туристік қызметтен түскен түсімнің көрсеткіштері белсенділікті білдіреді. Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросының туризмдегі тиімділік көрсеткіштерін анықтайтауда қолданылатын формуласын негізге ала отырып, өңірлердегі жан басына шаққандағы туристер санын көруге болады.

Кесте 1 – 2025 ж. Қазақстандағы туризм мен ауыл шаруашылығының ұштасу мүмкіндіктерінің көрсеткіштері

	2024 жыл басынан халық саны, адам	Туристер саны, адам	1000 тұрғынға есептегендегі туристер саны, адам (орташа бір айға)	Туристік қызметті сатудан түскен түсім, мың.тг.	Өңірлердегі тұрғын-дарға есептегендегі түсім,мың тт.	Ауыл шаруашылығы-ның жалпы шығары-лымы, мың теңге	Ауыл шаруашылығы-ның тұрғындарға есептегендегі шығар-ылымының, мың тт.
Қазақстан	20 283 399	11 771 384	48	1134222334,2	55,9	215682,4	10,63
Абай	602 832	349 723	48	23 555 040,3	39,1	8778,2	14,56
Ақмола	787 263	485 173	51	33 985 199,6	43,2	21070,7	26,76
Ақтөбе	949 524	639 924	56	56 777 400,9	59,8	10838,2	11,41
Алматы	1 560 124	876 053	47	78 163 648,8	50,1	27870,9	17,86
Атырау	710 781	277 372	33	21 622 627,7	30,4	4064,5	5,72
Батыс Қазақстан	695 988	412 013	49	37 507 821,3	53,9	7106,1	10,21
Жамбыл	1 222 391	650 019	44	46 619 042,2	38,1	12345,1	10,1
Жетісу	694 325	413 846	50	29 467 925,2	42,4	9641,2	13,89
Қарағанды	1 133 933	821 892	60	103 868 721,1	91,6	10540,6	9,30
Қостанай	825 569	478 764	48	41 109 411,8	49,8	10171,5	12,32
Қызылорда	846 104	507 215	50	43 032 554,7	50,9	5131,4	6,06
Маңғыстау	805 156	425 437	44	55 200 437,4	68,6	1544,7	1,92
Павлодар	751 018	378 349	42	27 033 631,5	36,0	11535,9	15,36
Солтүстік Қазақстан	522 171	256 236	41	18 968 467,5	36,3	12807,8	24,53
Түркістан	2 154 041	1 174 977	45	74 239 240,0	34,5	38638,4	17,94
Ұлытау	221 290	106 346	40	12 211 407,5	55,2	5251,8	23,73
Шығыс Қазақстан	723 967	599 919	69	50 076 405,5	69,2	14151,8	19,55
Астана қаласы	1 528 703	1 184 570	65	119 177 620,0	78,0	300,4	0,2
Алматы қаласы	2 292 055	1 166 124	42	230 296 548,1	100,5	291,6	0,13
Шымкент қаласы	1 256 164	567 434	38	31 309 183,0	24,9	3608,1	2,87
Ескертпе: Авторлармен Қазақстан Ұлттық Статистика бюросының деректері [15] негізінде құрастырылған.							

$$K_n = \frac{K}{N_s} * 1000$$

мұнда:

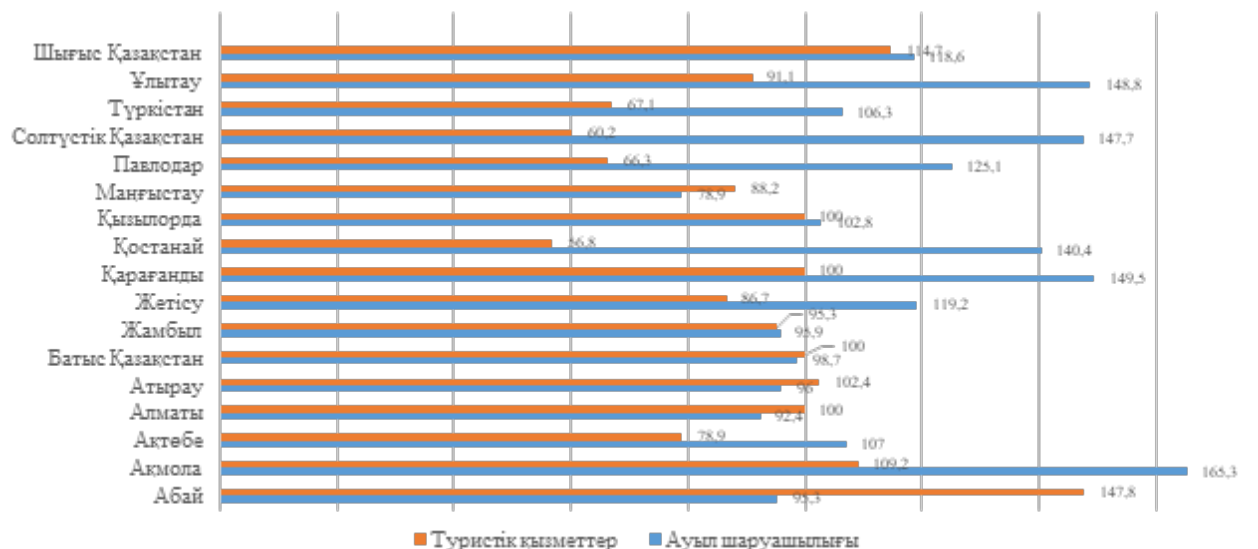
K_n – 1000 тұрғынға есептегендегі туристер (ішкі және кіру туризмі) саны;

K – есепті жылдағы туристер (ішкі және кіру туризмі) саны;

N_s – тұрғындардың орташа жылдық саны, адам [13].

Кейбір дамыған елдердің тартымды қалаларында туристер санының тұрғылықты адамдардан артық екенін байқауымызға болады. Біздің өңірлердегі нарықтағы тұтынушылар тұрғылықты халық, нарық үлесі тұрғылықты халыққа тиесілі. Қазақстанда мың тұрғынның 48-і турист болуы мүмкін. Туристік салада 2025 ж. 590 мың жұмыс жасады, ал кіріс 1134222,3 млн теңге көлемінде болды. Қазақстан туризмін 2029 ж. дейінгі дамыту тұжырымдамасында жұмысшылар санын пандемиядан кейін 10 пайызға арттыру жоспарланса, қазіргі таңда 5,5 пайызға артып отыр [16]. Дегенмен, ауыл шаруашылығымен салыстырғанда еңбек өнімділігі

туризм саласында 24% төмен. Ауыл шаруашылығында – 116%, туризмде-92% пайызды орташа есеппен құрап отыр.

Сурет 1 – Өңірлер бойынша туристік қызметтер мен ауыл шаруашылығының еңбек өнімділігінің индексі, %

Ескертпе: Авторлармен [15] дереккөз негізінде құрастырылған.

Кесте 2 – Туризм мен ауыл шаруашылығы арасындағы Пирсонның корреляциялық матрицасы

Көрсеткіштер	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7
Халық саны	1						
Туристер саны	0,932	1					
1000 тұрғынға шаққандағы туристер саны	0,045	0,380	1				
Туристік қызметтен түскен түсім	0,801	0,812	0,226	1			
Өңірдің туризм индексі	0,331	0,493	0,538	0,780	1		
Ауыл шаруашылығы өнімінің жалпы көлемі	0,299	0,277	0,070	-0,121	-0,333	1	
Ауыл шаруашылығының нақты көлем индексі	-0,402	-0,378	0,032	-0,494	-0,368	0,621	1

Ескертпе: Қазақстан Ұлттық Статистика бюросының деректері [15] негізінде авторлармен құрастырылған.

Ескерту:

X1 – халық саны;

X2 – туристер саны;

X3 – 1000 тұрғынға шаққандағы туристер саны;

X4 – туристік қызметтен түскен түсім;

X5 – өңірдің туризм индексі;

X6 – ауыл шаруашылығы өнімінің жалпы көлемі;

X7 – ауыл шаруашылығының нақты көлем индексі.

Жалпы ауыл шаруашылығы мен туризм арасындағы байланыстың елімізде өте әлсіз екенін нақтылау үшін Пирсонның корреляция коэффициентін анықтау арқылы мүмкіндік болды. Онда детерминация коэффициенті $R^2=0,245$ мәнге ие болды. Яғни, ауыл шаруашылығы мен туризмнің өнім көлемінің өзгерістерінде 24,5 пайызға ғана қозғаушы күш болып отырғанын көрсетеді.

Корреляциялық талдау нәтижесінде ауыл шаруашылығы көрсеткіштері мен туризм көрсеткіштері арасында әлсіз және орташа байланыстар анықталды. Ауыл шаруашылығы мен

туризм жеке сала ретінде кірісі мен өнім көлемі, туристер саны арасында ғана байланыс бар екені анықталды:

- ♦ халық саны мен туристер арасындағы ($r=0,932$) байланыс, халық саны көп өңірлерде туристік ағынның да жоғары болуы мүмкін екенін көрсетеді;
- ♦ туристер саны мен туристік түсім арасындағы ($r=0,813$) байланыс, туристік ағын өскен сайын экономикалық қайтарымның артатынын көрсетеді;
- ♦ туризм индексі мен туристік түсім арасындағы ($r=0,780$) байланыс туризм инфрақұрылымы мен табыс арасындағы байланыстың бар екенін көрсетеді;
- ♦ ауыл шаруашылығы өнімінің көлемі мен ауыл шаруашылығының ($r=0,621$) арасындағы байланыс жоғарылауға апаратынын көрсетеді.

Сонымен қатар зерттеу нәтижесі туристік өнім мен ауыл шаруашылығы өнімі көлемі арасында байланыстың ($r=0,121$) өте әлсіз екені де байқалды. Ауыл шаруашылығы әлеуетінің өңірлік туризмді дамытуға толық деңгейде интеграцияланбағанын көрсетеді. Аталған жағдай агротуризм бағыттарын дамыту, ауылдық аумақтардың туристік инфрақұрылымды жетілдіру қажеттілігін көрсетеді.

Егер екі саланы бір-бірімен салыстыратын болсақ, оның ішінде еңбек өнімділігі жағынан ауыл шаруашылығы белсенді, әрі жоғары екенін көруімізге болады. Бұл көрсеткіштер өңірлердегі тұрғындар арасындағы туристік қызметті ұсынып отырған заңды тұлғалардағы жұмысшылар санына тікелей байланысты. Дегенмен Абай облысына Ұлытау облысымен, яғни жаңадан құрылған облыстармен салыстырғанда келушілер саны екі есе жоғары (175%). Туристердің Абай облысына қызығушылығының жоғары екенін байқауымызға болады. Жетісу облысы екі саланы да дамытуда бірдей сұранысқа ие болып отыр. Дегенмен, бұл жаңадан құрылған және туристердің тартымдылығы мен ауыл шаруашылығы өнімдерін өндіруде біртіндеп белсенділік танытып келе жатқан өңірлерден басқа, Ақтөбе және Қостанай облыстары ерекше назарға түсіп отыр. Бұл өңірлерде еңбек өнімділігі төмен.

Қазақстанға келген туристердің қызметті тұтынуудағы жұмсайтын шығындардың басым бөлігі көлік шығындарын құрайды, одан кейінгі шығындардың үлесі тауарлар сатып алу, орналастыру, тамақтандыру, дүкендерге бару екен. Осы қажеттілікті егер ауыл шаруашылығымен ұштастыратын болсақ, агротуризмнің өніміне деген сұранысты арттыруға туристердің қажеттіліктерді өтеуде жұмсаған шығындарынан ынталы екендігін байқауымызға болады.

Сурет 2 – Қазақстанда туристермен тұтынылатын қызметтер үлесі, %

Ескертпе: Авторлармен [15] дереккөз негізінде құрастырылған.

Тауарлар мен өнімдерді сатып алуда ауыл шаруашылығына қатысты теріден, ағаштан және басқа да ауыл шаруашылығының дайын өнімдерінен жасалынған бұйымдарды сатып алуға, тамақтандыруда ауыл шаруашылығы өнімдерінен ұсынылатын ұлттық асханасы тағы басқа да өнімдері туристердің қызығушылығынан тысқары қалмасы анық. Ең төменгі көрсеткіштерге ие болып отырған Ақтөбе облысында инфрақұрылымды дамытудың мүмкіндіктері өте жоғары.

Халықаралық деңгейде әуе кемелерін қабылдап отырған Ақтөбе қаласы келу туризмін дамытуға және экотуризмді дамытуға қолайлы. Өнімділігі төмен Ақтөбе облысына келу туризмінде туристердің саны мен кіріс деңгейі бойынша басқа өңірлерге қарағанда жоғары. Туризмде және ауыл шаруашылығында ең төмен және жоғары көрсеткішке ие болып отырған өңірлерге жүйелеп көрсек, келесідей нәтиже беріп отыр.

Кесте 3 – Ауыл шаруашылығы мен туризм саласындағы өңірлердің қызмет пен өнім өндіруден түскен түсім бойынша бағалау көрсеткіштері

Қызметті, өнімді өндіруден түскен түсім бойынша	
Туристік сала	Ауыл шаруашылығы
төменгі көрсеткіш	
Абай	Атырау
Атырау	Батыс Қазақстан
Павлодар	Қызылорда
Солтүстік Қазақстан	Маңғыстау
Ұлытау	Ұлытау
жоғарғы көрсеткіш	
Алматы	Ақмола
Жамбыл	Алматы облысы
Қарағанды	Қостанай
Қызылорда	Солтүстік Қазақстан
Түркістан	Түркістан
Ескертпе: Авторлармен Қазақстан Ұлттық Статистика бюросының көрсеткіштері [16] негізінде құрастырылған.	

Түркістан облысы, Алматы облысы туристерді қабылдау және ауыл шаруашылығы өнімдерін өндіруде ең жоғары көрсеткішке ие. Туристердің ағыны мен туристік қызметті ұсынадан түскен көрсеткіштер аталған өңірлерде жоғары деңгейде болып отыр. Атырау және Ұлытау облыстарында ауыл шаруашылығы мен туристік саланы дамыту қолға алыну қажеттігін көрсетіп отыр. Абай облысында туристік сала қызметінің өнімділігі осы талдаудан кейін кірістің аздығы мен жұмысшылар санының аздығының факторлық әсер болып отырғанын негіздейді. Батыста түйе шаруашылығын, серуендеу, жаяу туризмді, басқа да туризмнің түрлерін дамытуға мүмкіндік беретін, Атырауда табиғи ландшафты пайдалана отырып танымдық туризмді дамытуға, Павлодар, Солтүстік Қазақстан облысытранның әсем табиғаты мен егін және мал шаруашылығын ұштастыру арқылы агротуризмді дамытуға бағыттауға болар еді.

Ауыл шаруашылығы мен туризм саласының ұштасуы кездейсоқ байланыс болып табылмайды. Олар экономикалық құрылым, кеңістік ресурстар және тұтынушылық сұраныстың өзгеруінің әсерінен қалыптасқан жүйелі құбылыс. Сонымен қатар, өңірлік экономиканы дамытуда көпқырлы әлеуметтік-экономикалық мәселелерді шешетін тетік болып саналады. Екі саланың ұштасуы экономиканы әртараптандыратын, әлеуметтік тұрақтылықты арттыратын және экологиялық мәдени құндылықты сақтайтын стратегиялық бағыттардың бірі болады. Дегенмен, еліміз ауыл шаруашылығымен ежелден айналысуда және туристік саланың қызметінің толыққануына мүмкіндік береді. Елімізде халық ауыл шаруашылығына бейімделуі және азық-түлік мәселелеріндегі маңызы жоғары болғандықтан мемлекет тарапынан жоғары қолдауды иеленеді. Екі саланың еңбек өнімділігі жалпы өңірлердегі халықтың туристік салаға қарағандағы бейімінің жоғары екенін көрсетеді.

Уақытылық қатарды декомпозициялау әдісі арқылы зерттеуімізде additive моделі қолданылды және деректерді үш компонентке бөлді: ұзақ мерзімді үрдіс, кездейсоқ ауытқулар, қалдық өзгерістер. Кездейсоқ ауытқулар мен қалдық өзгерістер компоненттерін интерпретациялау екі саланың ішінде туризмнің «шок» жағдайларды басынан кешкенін байқауымызға болады. Мұнда COVID-19 пандемиясының әсері туристік саланың еңбек өнімділігіне елеулі әсер етіп отыр. Зерттеу нәтижесі туристік саланы салалық қолдаудағы ауыл шаруашылығының маңызын және қажеттігін түсіндіреді. Бұл екі саланың ұштасуына ауыл шаруашылығына қарағанда туризм жоғары қажеттілікке ие екендігін көрсетеді. Екі салада сыртқы факторларға тәуелді.

Ауыл шаруашылығына сонымен қатар, маусымдық және табиғи факторлар да жоғары әсер ететін факторлар. Бұл жағдай туристік сала ауыл шаруашылығына тұрақты табысты қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін сала ретінде қажеттілікке ие болар еді. Сонымен қатар екі сала өңірлік дамудың стратегиялық бағыттарына қатысады.

Сурет 3 – Еліміздегі ауыл шаруашылығы мен туризмдегі еңбек өнімділігінің өткен жылдарға салыстырғандағы қарқыны, %

Ескертпе: Авторлармен [16] дереккөз негізінде құрастырылған.

Кесте 4 – 2014–2025 жж. аралығындағы екі саланың еңбек өнімділігін уақытылық қатарды декомпозициялау арқылы талдау

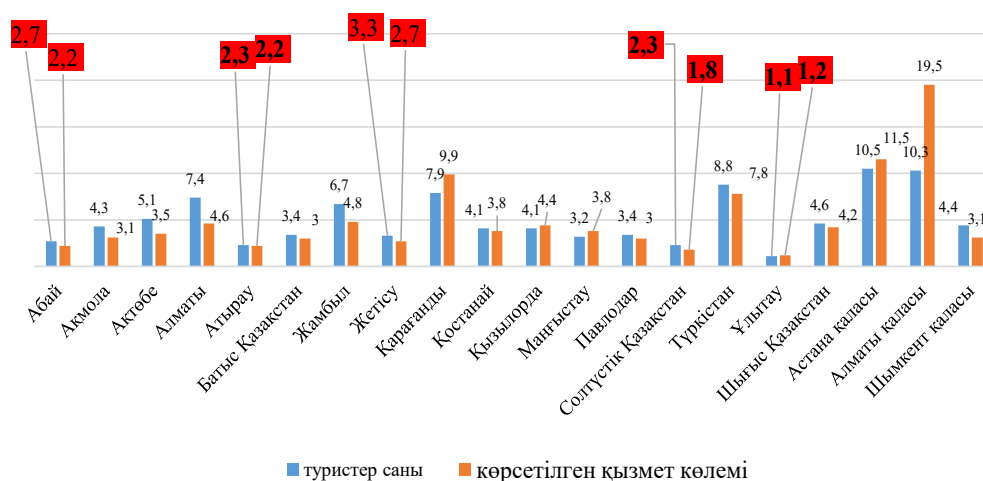
Компонент	Туризм саласы	Ауыл шаруашылығы	Ғылыми интерпретация
Trend (ұзақ мерзімді бағыт)	Әлсіз, төмендеу және тұрақсы	Тұрақты	Туризмге жүйелі өсу қажет, ауыл шаруашылығы стационарлы сипатта
Irregular (шоктар)	2020 жылы өте жоғары болған	Төмен әлсіз ауытқулар	Туризм сыртқы факторларға өте сезімтал
Volatility (құбылмалылық)	жоғары	төмен	Туристік сала тәуекелділікке жоғары бейім
Structural break (құбылмалылық үзіліс)	2020 жылы	Айқын болмаған	Пандемия туризмді құлдыратты, ауыл шаруашылығына әлсіз әсер етті
Stability (тұрақтылық)	Төмен	жоғары	Ауыл шаруашылығы макроэкономикалық тұрақты сектор

Ескертпе: Авторлармен компьютерлік бағдарламалармен талдау нәтижесінде тұжырымдалған.

Екі саланың еңбек өнімділігін талдау туристік сала уақыттық қатар жоғары дисперсиямен және құрылымдық үзіліспен сипатталады. Ал ауыл шаруашылығы институционалды тұрақты сектор. Екі саланың экономикалық даму жағдайы түбегейлі әртүрлі болғанымен, бір-біріне қолдаушы, әртараптанушы сектор ретінде үйлесімді өнімдер ұсына алады.

Ауыл шаруашылығы бойынша елімізде Солтүстік Қазақстан және Түркістан облыстары өнімділікте жоғары көрсеткішке ие. Бұл өңірлердің гастрологиялық туризмді дамытуда әлеуеті жоғары. Бұл өңірлер туристік салада туристердің тартымдылығы мен қызметтердің өнімділігінде өте төмен көрсеткіштерге ие. Сондықтан екі өңірге ауыл шаруашылығын туристік саламен ұштастыру маңызды. Ұлытау облысы инфрақұрылымның әсерінен туристік саланың дамуында төменгі көрсеткіштерге ие, дегенмен ауыл шаруашылығында мал шаруашылығымен айналысуда, басқа өңірлермен салыстырғанда жоғары деңгейде. Бұл өңірде туристік саланың туризм түрлері бойынша дамуына жан-жақты мүмкіндік бар. Ең жоғары көрсеткіштерге ие өңірлердің ішінде Алматы облысы агро және экотуризмді дамытуға мүмкіндігі бар. оның ауыл

шаруашылығы мен туризмдегі әлеуеті және дамыған инфрақұрылымы туризмде тартымдылықты арттыруға мүмкіндік беріп отыр. Сонымен қатар, Түркістан облысы этно және ауыл туризмін дамытуға тұғырлықты халықтағы көпұлтты мәдениет пен ауыл шаруашылығына бейімделу жағдайы екі саланың ұштасуында әсері жоғары [15]. Шығыс Қазақстан облысында қазіргі таңда табиғи өнімді, оның ішінде фермерлік өнімді ұсынуда белсенділігі жоғары. Әрине оған көршілес жатқан Абай облысындағы туристердің тартымдылығының ең төменгі көрсеткішін негізге ала отырып, бал шаруашылығымен, мал шаруашылығымен бейімделген өңір фермерлік шаруашылықты туризммен ұштастыра отырып, агротуризмнің дамуында мүмкіндігін атап өту қажет. Бұл өңірлерде туризмнің дамуына тежеуші фактор ретінде инфрақұрылым мәселелері тұр. Қалған өңірлерде де инфрақұрылымдық және туризмді дамытуға кері әсерін тигізетін тежеуші факторлар екі саланың ұштасуын әлсіретуде. Ауыл шаруашылығында балық шаруашылығын дамытуға және агротуризмнің өнімі ретінде ұсынуда еліміздің батыс аймағындағы өңірлерде мүмкіндік жоғары.

Сурет 4 – Қазақстан өңірлерінің туристерді қабылдау мен қызметінен түскен түсімінің салыстырмалы үлесі, %

Ескертпе: Авторлармен [16] дереккөз негізінде құрастырылған.

Елдің көшпенді мәдениеті мен тарихи-мәдени ескерткіштердің бай әлеуеті агротуризмнің қолға алуына да мүмкіндік берер еді. Ауыл шаруашылығы мен туризмді ұштастыру қазіргі экономиканың даму жағдайында ауылдық аумақтарды тұрақты дамуын қамтамасыз ететін маңызды бағыт болып табылады. Бұл сала зерттеу нәтижесі көрсетіп отырғандай өзара толықтырушы сипатқа негізделеді. Ауыл шаруашылығы ресурстық база мен өнімді қамтамасыз ете алады, ал туризм сол ресурстан қосымша құн қалыптастыратын қызметті ұсына алады. Нәтижесінде агротуризм еліміздің экономикасының әртараптануы мүмкіндік береді, қосымша табыс көздерін қалыптастырады. Бұл екі саланың сыртқы факторлардағы әсерге төтеп беруі мен өндірістік тәуекелді азайтуға мүмкіндік береді [13]. Туристік сала екі фактордың он жылдың ішінде елеулі әсеріне ұшырады. Біріншісі оң әсер берген ЭКСПО-17 халықаралық көрменің, екіншісі COVID-19 пандемияның теріс әсері. Сонымен қатар, бұл ұштасудың маңызы өңірлік әлеуметтік дамуға да ықпалын тигізеді. Жұмыс орындарының ашылуы өңірлік көші-қон мәселелерін шешуде маңызды. Бұл саланың үйлесімді дамуы өндіріске қажетті инфрақұрылым және экологиялық мәселелерін де шешуде, ресурстарды ұқыпты пайдалануда, ұлттық құндылықтарды сақтауда да маңызды. Нәтижесінде туристердің қажеттілігіне бағытталған өнімдер өндіріліп, тартымдылықты да арттыруға мүмкіндік береді.

Қорытынды

Ауыл шаруашылығы мен туризмнің ұштасуы – бұл тек экономикалық байланыс ғана емес, өңірлердегі ауылдық аймақтардың тұрақты дамуын қамтамасыз ете алатын

әлеуметтік-экономикалық және экологиялық стратегиялық бағыт болып табылады. Еліміздің ауыл шаруашылығы мен туризмінің ұштасуы экономикалық әлеуеті жағынан жоғары, институционалдық және инфрақұрылымдық жағынан әлсіз. Елімізде Алматы, Түркістан, Шығыс Қазақстан облыстарында агротуризм қарқынды дамуды. Қазақстан ауыл шаруашылығына маманданған ел және экономикасында ауыл шаруашылығы маңызды рөлге ие. Ауыл шаруашылығында орташа есеппен еңбек өнімділігі 116 пайызды құрап отыр. Дегенмен, өңірлерде туризмде және ауыл шаруашылығында дамудың біркелкі жүйесі қалыптаспаған. Екі саланың ұштасуы арқылы, екі саланың қызметтерінің әртараптануы арқылы агротуризмді дамыту туристік саланың және ауыл шаруашылығы өнімдерінің әлемдік нарыққа шығуына және беделдің қалыптасуына мүмкіндік берер еді. Агротуризмнің өнімдері жергілікті нарыққа туристердің тартымдылығын арттырып ғана қоймай жергілікті мәселелерді, тұтастай алғанда елдің ЖІӨ көлемінің артуы мен жұмыссыздық, жергілікті халықтың қосымша табыс көзінің артуына апарады. Солтүстікте орналасқан өңірлер мал шаруашылығына негізделген агротуризмге, Оңтүстікте орналасқан өңірлер жеміс-жидек, көкөніс және Батыста балық шаруашылығына қатысты агротуризмді және Шығыста бал шаруашылығына қатысты және барлық өңірлер аталған шаруашылықты біртұтас дамытуға, мәдени және этнотуризмді дамытуға қолайлы жағдайлары бар. Дегенмен, агротуризмді дамыту үшін инфрақұрылымдық мәселелер мен инвестиция және мамандану деңгейдің төмендігі мәселелері агротуризмді дамытуда тежеуші факторлар. Әсіресе, еңбек өнімділігін арттыруда агротуризмді дамытуға ауыл шаруашылығы мамандарын туризмге қатысты бейімделудің кәсіби деңгейлілігін арттыру мүмкіндік берер еді. Туризмде еңбек өнімділігі ауыл шаруашылығымен салыстырғанда төмен. Еңбек өнімділігі сервистік мәселелердің басымдылығын да айқындайды. Елімізде инфрақұрылым мәселелерімен қатар, сервистік мәселелердің де қолға алынуы қажет. Яғни тұрғылықты халықты агротуризм өнімдерін ұсынуға бейімдеу маңызды. Өңірлік бағдарламаларда агротуризмді дамытудың тетіктерін ұсыну қажет. Өңірлік дамытудың бағдарламаларында әлеуметтік-экономикалық дамытудың стратегиялық бағыттарына айналуы маңызды. Қазақстанның агротуризмін дамыту аймақтық ерекшеліктерді ескере отырып, ауыл шаруашылығы, мәдениет және табиғат ресурстарын тиімді үйлестіру арқылы жүзеге асырылуы тиіс. Бұл бағыт экономикалық өсуге, ауылдық жерлердің дамуына және туристік әлеуеттің артуына нақты үлес қосады.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 «Kazakh Tourism» ұлттық компаниясы» акционерлік қоғамының 2022–2031 жылдарға арналған даму жоспарын бекіту туралы: Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 29 желтоқсандағы № 948 қаулысы. – 2021. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2100000948> (өтініш берілген күн: 10.09.2025)
- 2 Агротуризмді дамыту 10 мың ауыл тұрғынын қосымша жұмыспен қамтуға мүмкіндік береді // Қазақстан Республикасы Премьер-министрінің ресми ақпараттық ресурсы. – 2024. URL: <https://primeminister.kz/news/agroturizmdi-damytu-10-myn-auyl-turgynyn-kosymsha-zhumyspen-kamtuga-mumkindik-beredi-28316> (өтініш берілген күн: 12.09.2024)
- 3 Садыков Ж.А. Туристік өлкетану: оқу құралы / Ж.А. Садыков, А.Г. Гиззатжанова. – Алматы: TechSmith, 2023. – 248 б.
- 4 Patterson I., Aslam M.U. Agritourism as an Emerging Sustainable Tourism Industry in Uzbekistan // Sustainability. 2024, vol. 16, no. 17, article 7519. DOI: 10.3390/su16177519
- 5 Yasin A.Sh., Bacsı Z. Agritourism and Rural Development: A Global Bibliometric Analysis of the State of Research, Limitations, and Future Directions. Agriculture. 2025, vol. 15, no. 8, article 866. DOI: 10.3390/agriculture15080866
- 6 Aktamov O.A. Challenges to Agritourism Development in Uzbekistan. Central Asian Journal of Innovations on Tourism Management and Finance. 2025, vol. 6, no. 3, pp. 941–951. DOI: 10.51699/cajitmfv6i3.946
- 7 Slocum S., Curtis K. Farm Diversification through Farm Shop Entrepreneurship in the UK // Journal of Food Distribution Research. 2017, vol. 48, no. 2, pp. 35–51. DOI: 10.22004/ag.econ.274588
- 8 Jin X., Wu H., Zhang J., He G. Agritourism Development in the USA: The Strategy of the State of Michigan // Sustainability. 2021, vol. 13, no. 20, article 11360. DOI: 10.3390/su132011360
- 9 Marsat J.B., Menegazzi P., Monin C., Bonniot A., Bouchaud M. Designing a Regional Policy of Agrotourism: The Case of Auvergne Region (France) // European Countryside. 2013, vol. 5, no. 4, pp. 308–321. DOI: 10.2478/euco-2013-0020

- 10 Przebórska-Skobiej L., Ryś-Jurek R. Agritourism as a Source of Income: The Example of Farms from France, Poland, Romania and Spain // *European Research Studies Journal*. 2025, vol. XXVIII, no. 3, pp. 1829–1850. DOI: 10.35808/ersj/4280
- 11 Seiitzhagyparova Sh., Kossymbayeva Sh., Bulkhairova Zh., Nurmaganbetova B., Zhadigerova O. Agroturistic Development: Management of Rural Social Infrastructure in Kazakhstan // *Scientific Journal of Pedagogy and Economics*. 2024, vol. 409, no. 3, pp. 446–461. DOI: 10.32014/2024.2518-1467.779
- 12 Baimbetova A.B., Muslimbekova M.A. The Role of the Hotel Business in the Development of the Tourism Industry in Kazakhstan // *Modern Scientific Method*. 2022, no. 1.
- 13 Абишов Н.У. Қазақстан Республикасының Түркістан облысындағы агротуризмнің жай-күйі мен перспективалары / Н.У. Абишов, Р.Е. Ағыбетова, С.В. Дусенко // *Аграрлық нарық проблемалары*. – 2022. – № 4. – С. 70–77. DOI: 10.46666/2022-4.2708-9991.07
- 14 Веселова Н.Ю. Организация туристской деятельности: учебное пособие / Н.Ю. Веселова. – 3-е изд., стер. – Москва: Дашков и К, 2021. – 254 с.
- 15 Қазақстан Республикасының туристік саласын дамытудың 2023–2029 жылдарға арналған тұжырымдамасын бекіту туралы: Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурыздағы № 262 қаулысы. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2300000262> (өтініш берілген күн: 22.11.2025)
- 16 Туризм статистикасы // Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің Ұлттық статистика бюросы: ресми сайт. URL: <https://stat.gov.kz/industries/business-statistics/stat-tourism/> (өтініш берілген күн: 12.11.2025)

REFERENCES

- 1 «Kazakh Tourism» ұлттық kompaniasy» aksionerlik qoғamynyñ 2022–2031 jylдарға арналған даму жоспарын бекіту туралы: Qazaqstan Respublikasy Үкіметінің 2021 jylғы 29 jeltoqsандағы № 948 qaulysy. 2021. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2100000948> (өтініш берілген күн: 10.09.2025) (In Kazakh)
- 2 Agroturizmdı damytu 10 myñ auyl tūrğynyn qosymsha jūmyspen qamtuға мүмkindik beredi // Qazaqstan Respublikasy Premier-ministrіnіñ resmi aqparattyq resursy. 2024. URL: <https://primeminister.kz/news/agroturizmdi-damytu-10-myn-auyl-turgynyn-kosymsha-zhumyspen-kamtuga-mumkindik-beredi-28316> (өтініш берілген күн: 12.09.2024) (In Kazakh)
- 3 Sadykov J.A. (2023) Turistik ölketanu: oqu qūraly / J.A. Sadykov, A.G. Gizzatjanova. Almaty: TechSmith. 248 p. (In Kazakh)
- 4 Patterson I., Aslam M.U. (2024) Agritourism as an Emerging Sustainable Tourism Industry in Uzbekistan // *Sustainability*, vol. 16, no. 17, article 7519. DOI: 10.3390/su16177519 (In English)
- 5 Yasin A.Sh., Bacci Z. (2025) Agritourism and Rural Development: A Global Bibliometric Analysis of the State of Research, Limitations, and Future Directions. *Agriculture*, vol. 15, no. 8, article 866. DOI: 10.3390/agriculture15080866 (In English)
- 6 Aktamov O.A. (2025) Challenges to Agritourism Development in Uzbekistan. *Central Asian Journal of Innovations on Tourism Management and Finance*, vol. 6, no. 3, pp. 941–951. DOI: 10.51699/cajitm.v6i3.946 (In English)
- 7 Slocum S., Curtis K. (2017) Farm Diversification through Farm Shop Entrepreneurship in the UK // *Journal of Food Distribution Research*, vol. 48, no. 2, pp. 35–51. DOI: 10.22004/ag.econ.274588 (In English)
- 8 Jin X., Wu H., Zhang J., He G. (2021) Agritourism Development in the USA: The Strategy of the State of Michigan // *Sustainability*, vol. 13, no. 20, article 11360. DOI: 10.3390/su132011360 (In English)
- 9 Marsat J.B., Menegazzi P., Monin C., Bonniot A., Bouchaud M. (2013) Designing a Regional Policy of Agrotourism: The Case of Auvergne Region (France) // *European Countryside*, vol. 5, no. 4, pp. 308–321. DOI: 10.2478/euco-2013-0020 (In English)
- 10 Przebórska-Skobiej L., Ryś-Jurek R. (2025) Agritourism as a Source of Income: The Example of Farms from France, Poland, Romania and Spain // *European Research Studies Journal*, vol. XXVIII, no. 3, pp. 1829–1850. DOI: 10.35808/ersj/4280 (In English)
- 11 Seiitzhagyparova Sh., Kossymbayeva Sh., Bulkhairova Zh., Nurmaganbetova B., Zhadigerova O. (2024) Agroturistic Development: Management of Rural Social Infrastructure in Kazakhstan // *Scientific Journal of Pedagogy and Economics*, vol. 409, no. 3, pp. 446–461. DOI: 10.32014/2024.2518-1467.779 (In English)
- 12 Baimbetova A.B., Muslimbekova M.A. (2022) The Role of the Hotel Business in the Development of the Tourism Industry in Kazakhstan // *Modern Scientific Method*, no. 1. (In English)
- 13 Abishov N.U. (2022) Qazaqstan Respublikasynyñ Türkistan oblysyndaғы agroturizmnіñ jai-küi men perspektivalary / N.U. Abishov, R.E. Agybetova, S.V. Dusenko // *Agrarlyq naryq problemalary*. no. 4. – pp. 70–77. DOI: 10.46666/2022-4.2708-9991.07 (In Kazakh)
- 14 Veselova N.Ju. (2021) Organizacija turistskoj dejatel’nosti: uchebnoe posobie / N.Ju. Veselova. 3-e izd., ster. Moskva: Dashkov i K. 254 p. (In Russian)

15 Qazaqstan Respublikasynyñ turistik salasyn damytudyñ 2023–2029 jyldarǵa arnalǵan tūjyrymdamasyn bekıtu turaly: Qazaqstan Respublikasy Ūkimetiniñ 2023 jylǵy 28 nauryzdaǵy № 262 qaulysy. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2300000262> (ötiniş berilgen kün: 22.11.2025) (In Kazakh)

16 Turizm statistikasy // Qazaqstan Respublikasy Strategialyq josparlau jáne reformalar agenttiginıñ Ūlttyq statistika bürosy: resmi sait. URL: <https://stat.gov.kz/industries/business-statistics/stat-tourism/> (ötiniş berilgen kün: 12.11.2025) (In Kazakh)

АБДИКАДИРОВА А.А.,¹

PhD, главный эксперт.

e-mail: ankon_a@mail.ru

ORCID ID: 56658728800

ДУЛАТБЕКОВА Ж.А.,^{*2}

к.э.н., ассоциированный профессор.

*e-mail: d_jann@mail.ru

ORCID ID: 0000-0003-0763-0155

ТУКИБАЕВА К.Б.,²

PhD, и.о. доцента.

e-mail: kuralay.phd2018@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-8245-2315

МУКАТОВА Р.А.,³

PhD, и.о. доцента.

e-mail: askar_rabiga@mail.ru

ORCID ID: 0000-0001-9092-6656

¹Министерство цифрового развития,
инноваций и аэрокосмической
промышленности РК,

г. Астана, Казахстан

²Евразийский национальный
университет им. Л.Н. Гумилева,

г. Астана, Казахстан

³M. Narikbayev University,

г. Астана, Казахстан

ЗНАЧЕНИЕ АГРОТУРИЗМА В ДИВЕРСИФИКАЦИИ ЭКОНОМИКИ КАЗАХСТАНА

Аннотация

В условиях современной глобализации обеспечение социально-экономического развития сельских районов является одной из насущных проблем. Сельское хозяйство занимает важное место в экономике нашей страны, однако ограниченные источники дохода в населенных пунктах из-за малого числа предприятий, недостаточного развития инфраструктуры и интенсификации миграционных процессов становятся все более актуальными. В этой связи развитие агротуризма может стать важным инструментом диверсификации предоставляемых услуг в сельской местности и повышения эффективности туристической индустрии и потока туристов. В статье рассматривается текущее состояние развития агротуризма в Казахстане, его влияние на туристическую инфраструктуру и увеличение числа туристов, а также возможности социально-экономического развития регионов. Цель исследования – выявление факторов посредством сравнительного анализа текущего состояния развития агротуризма, производства, активности и конкурентоспособности продукции, а также предложение путей их оптимизации. В результате доказано, что эффективно организованный агротуризм способствует диверсификации туристического сектора страны, социально-экономическому развитию сельских районов и поддержке устойчивого туризма. В статье представлены необходимые рекомендации по научно-региональным планам и процессам развития, основанные на необходимости и путях систематического развития агротуризма на достаточном уровне, его эффективности в увеличении туристического потока в регионы, важности необходимой инфраструктуры и инвестиционных механизмов. Изучение значения агротуризма для нашей страны важно для обеспечения устойчивого развития регионов, оживления внутреннего туризма и повышения конкурентоспособности комбинированной агротуристической деятельности.

Ключевые слова: агротуризм, туристические услуги, потребление, поток туристов, местная продукция, туристическая инфраструктура, инвестиции, региональное развитие.

ABDIKADIROVA A.A.,¹

PhD, chief expert.

e-mail: ankon_a@mail.ru

ORCID ID: 56658728800

DULATBEKOVA ZH.A.,*²

c.e.s., associate professor.

*e-mail: d_jann@mail.ru

ORCID ID: 0000-0003-0763-0155

TUKIBAYEVA K.B.,²

PhD, acting assistant professor.

e-mail: kuralay.phd2018@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-8245-2315

MUKATOVA R.A.,³

PhD, acting assistant professor.

e-mail: askar_rabiga@mail.ru

ORCID ID: 0000-0001-9092-6656

¹Ministry of Digital Development,
Innovations and Aerospace Industry
of the Republic of Kazakhstan,

Astana, Kazakhstan

²L.N. Gumilyov Eurasian National University,
Astana, Kazakhstan

³M. Narikbayev University,
Astana, Kazakhstan

THE IMPORTANCE OF AGROTOURISM IN THE DIVERSIFICATION OF KAZAKHSTAN'S ECONOMY

Abstract

In the context of modern globalization, ensuring the socioeconomic development of rural areas is a pressing issue. Agriculture plays a vital role in our country's economy, but limited sources of income in rural areas due to the small number of enterprises, underdeveloped infrastructure, and intensified migration are becoming increasingly pressing. Therefore, the development of agritourism can become an important tool for diversifying services provided in rural areas and increasing the efficiency of the tourism industry and tourist flow. This article examines the current state of agritourism development in Kazakhstan, its impact on tourism infrastructure and the increase in tourist numbers, as well as the potential for regional socioeconomic development. The objective of the study is to identify factors through a comparative analysis of the current state of agritourism development, production, activity, and product competitiveness, and to propose ways to optimize them. The results demonstrate that effectively organized agritourism contributes to the diversification of the country's tourism sector, the socioeconomic development of rural areas, and the support of sustainable tourism. This article presents essential recommendations for regional scientific plans and development processes, based on the need for and ways to systematically develop agritourism at a sufficient level, its effectiveness in increasing tourist flow to the regions, and the importance of the necessary infrastructure and investment mechanisms. Studying the significance of agritourism for our country is essential for ensuring sustainable regional development, reviving domestic tourism, and enhancing the competitiveness of combined agritourism activities.

Keywords: agrotourism, tourism services, consumption, tourist flow, local products, tourism infrastructure, investment, regional development.

Мақаланың редакцияға түскен күні: 04.04.2026